

АНОТАЦІЯ

Тарасова І.О. “Формування готовності психолога до корекційно-відновлювальної роботи з постраждалими від військової агресії” – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка. – Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Київ, 2026.

Зміст анотації

Дисертація присвячена теоретичному обґрунтуванню, розробленню та експериментальній перевірці психолого-педагогічних умов формування готовності психолога до корекційно-відновлювальної роботи з постраждалими від військової агресії в умовах повномасштабного воєнного конфлікту та масової психотравматизації населення України.

У роботі обґрунтовано **актуальність** формування готовності психолога як ключової умови ефективної психологічної допомоги, зумовленої масовою травматизацією населення внаслідок військової агресії РФ, поширеністю ПТСР (15–41% за даними ВООЗ 2025 р.), недостатньою підготовкою фахівців до роботи з воєнною травмою, а також специфікою травматичного досвіду, що вимагає комплексного підходу до навчання психологів.

Розкрито **зміст і структуру** готовності психологів до корекційно-відновлювальної роботи з постраждалими, визначено її компоненти, критерії, показники та рівні сформованості. Обґрунтовано методологічні засади дослідження, що ґрунтуються на системному, компетентнісному, діяльнісному, особистісно орієнтованому та психотравматологічному підходах.

У межах дослідження **розроблено** авторську структуру готовності психолога до корекційно-відновлювальної роботи з постраждалими від військової агресії, яка представлена двома блоками взаємопов'язаних компонентів: фундаментальними (мотиваційно-ціннісний та когнітивний) та

професійно-прикладними (операційно-діяльнісний, особистісний та емоційно-регулятивний).

Структура професійної готовності психолога до корекційно-відновлювальної діяльності з постраждалими від військової агресії є універсальною, але адаптивною для різних груп постраждалих, таких як військовослужбовці, внутрішньо переміщені особи (ВПО) та родини загиблих, з акцентом на когнітивно-поведінкову терапію (КПТ) для роботи з посттравматичним стресовим розладом (ПТСР) та групову терапію для подолання ознак травми переміщення, враховуючи масштаби масової психологічної травматизації в Україні яка зростає. Вона відзначається логічною цілісністю, взаємозв'язаністю компонентів та практико орієнтованим спрямуванням, що забезпечує поетапний розвиток готовності психологів, інтеграцію теоретичних знань та практичних навичок у роботі з травмою. Порівняно з європейськими моделями підготовки фахівців до роботи з постраждалими, такими як нарративна терапія травми (Herman J.L. та методика EMDR (десенсибілізація та переробка рухами очей) (Shapiro F.), запропонована структура доповнює їх елементами колективної травми, характерної для воєнного конфлікту в Україні.

Особливу увагу приділено психолого-педагогічним умовам, як ключовому інструменту реалізації структури професійної готовності психолога до корекційно-відновлювальної діяльності з постраждалими від військової агресії. Процес формування охоплює системну теоретичну підготовку, спеціальну психологічну підготовку (практичний досвід під супервізією, розвиток рефлексії, профілактику вигорання тощо) та використання інтерактивних методів навчання. Вирізняльною рисою даної структури є інтеграція психологічних механізмів (когнітивного засвоєння, розвитку навичок, формування ідентичності та особистісної трансформації) у процес підготовки, що сприяє розвитку резильєнтності та готовності до роботи з колективною травмою.

Окремим підтвердженням практичної цінності розробок є навчальна програма, яка здобула визнання у професійній спільноті. Програма включає специфіку онлайн-консультування з розвитком віртуальної емпатії та інструментів (Zoom, VR), з урахуванням обмежень екранного формату щодо зчитування невербальних сигналів, що компенсується розвитком віртуальної емпатії та адаптованими онлайн-протоколами КПТ.

У дисертації розкрито психологічні механізми формування готовності, які забезпечують мотиваційну, емоційно-регулятивну та практичну підтримку професійного розвитку психологів й сприяють зростанню їхньої компетентності, резильєнтності й відповідальної професійної поведінки.

Проведено констатувальний, формувальний і контрольний етапи психолого-педагогічного експерименту, результати якого підтвердили ефективність розробленої структури та системи умов.

Дослідження проводилося з дотриманням етичних стандартів АРА та EFPA, з інформованою згодою респондентів, конфіденційністю та дебрифінгом на вибірці 257 магістрантів-психологів (ЕГ – 25, КГ – 232; демографія: 78 % жінок, вік 22–52 роки; критерії включення – студенти магістратури без клінічного ПТСР; виключення – особи з гострою травмою для уникнення ретравматизації.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у комплексному теоретичному й методичному обґрунтуванні процесу формування готовності психолога до корекційно-відновлювальної роботи з постраждалими від військової агресії. Уперше визначено й розкрито зміст, структуру, характеристики та рівні готовності, що враховують специфіку воєнної травматизації та потреби сучасної психологічної допомоги. Обґрунтовано й експериментально перевірено психолого-педагогічні умови, які забезпечують цілісність і результативність процесу формування готовності, а також розроблено й апробовано навчальну програму, що охоплює мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний, особистісний та емоційно-регулятивний компоненти. Суттєвим внеском є удосконалення діагностичного

інструментарію для визначення рівня сформованості готовності психологів та уточнення засобів її розвитку в умовах воєнного конфлікту.

Практичне значення роботи полягає у створенні цілісної програми та методичних рекомендацій для викладачів закладів вищої освіти, спрямованих на формування готовності психолога до корекційно-відновлювальної роботи з постраждалими від військової агресії у навчальному та професійно орієнтованому середовищі. Розроблена структура може бути адаптована до різних спеціальностей вищої освіти, що розширює можливості її застосування у модернізації освітнього процесу. Ефективність запропонованих рішень підтверджено результатами апробації в освітніх закладах та громадських організаціях, а також позитивними висновками професійної спільноти. Програма може бути використана у змішаному, дистанційному та аудиторному навчанні, сприяючи розвитку професійної культури, відповідальної поведінки, рефлексії та готовності психологів до роботи у кризових умовах.

Результати дослідження було впроваджено в освітній процес Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, а також у практику роботи програм психологічної підтримки та відновлення ГО «Терапія перемоги» (від 03.10.2023 р. № 78-90), ГО «Міжнародний альянс готовності HR» (від 11.12.2024 р. № 56-78), курсів підвищення кваліфікації психологів та викладачів міжнародних програм у співпраці з фахівцями Ізраїлю, що засвідчує їхню практичну значущість і можливість широкого застосування. Зокрема, структура та програма інтегровані у освітню діяльність педагогічного факультету УДУ імені Михайла Драгоманова та інших закладів, де відбувалося її впровадження.

Результати дослідження були презентовані та обговорені на засіданнях кафедр, що підтвердило їх наукову обґрунтованість і узгодженість із сучасними підходами психологічної підготовки фахівців.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема на заходах, що

відбулися у Хмельницькому (2024), Дніпрі (2024), Кременчуку (2024), Києві (2024–2025), а також у межах спільних конференцій Київ – Ізраїль (2024). Окрему групу становлять фахові всеукраїнські конференції з проблем психологічної допомоги (Київ, 2025), конференції МЦНД (Київ, 2024–2025), а також конференція «Освіта і наука – 2025» (Київ, 2025). Матеріали дослідження неодноразово представлялися під час наукових семінарів і круглих столів у закладах освіти, де відбувалося його впровадження.

Отримані результати можуть бути використані для оновлення освітньо-професійних програм вищої освіти, розроблення навчально-методичного забезпечення змішаного та інтерактивного навчання, удосконалення підвищення кваліфікації психологів, а також для організації практико орієнтованої психологічної підготовки фахівців у контексті сучасних викликів воєнного конфлікту.

Ключові слова: професійна готовність психолога; корекційно-відновлювальна робота; постраждалі від військової агресії; посттравматичний стресовий розлад; психолого-педагогічні умови формування готовності; структура готовності; навчальна програма.

ABSTRACT

Tarasova I.O. “Formation of Psychologists ’Readiness for Corrective-Restorative Work with Victims of Military Aggression” – Qualification Scientific Work in Manuscript Form. Dissertation for the Degree of Doctor of Philosophy in Specialty 011 Educational, Pedagogical Sciences, Field of Knowledge 01 Education/Pedagogy. – Ukrainian State University named after Mykhailo Drahomanov, Kyiv, 2026.

Abstract Content

The dissertation is dedicated to the theoretical substantiation, development, and experimental verification of psychological-pedagogical conditions for forming psychologists ’readiness for corrective-restorative work with victims of military

aggression under conditions of full-scale war and mass psychotraumatization of Ukraine's population.

The study substantiates the relevance of forming psychologists' readiness as a key condition for effective psychological assistance, driven by the mass traumatization of the population due to the Russian Federation's military aggression, the prevalence of PTSD (15–41% according to WHO 2025 data), insufficient training of specialists for war trauma, and the specificity of traumatic experiences requiring a comprehensive approach to psychologists' training.

The content and structure of psychologists' readiness for corrective-restorative work with victims are revealed, with its components, criteria, indicators, and levels of formation defined.

The methodological foundations of the research are substantiated, based on systemic, competence-based, activity-based, personality-oriented, and psychotraumatological approaches.

Within the study, an original structure of psychologists' readiness for corrective-restorative work with victims of military aggression has been developed, presented in two blocks of interconnected components: fundamental (motivational-value and cognitive) and professionally applied (operational-activity, personal, and emotional-regulatory). The structure is distinguished by logical integrity, interconnectedness of components, and practice-oriented direction, ensuring the step-by-step development of psychologists' readiness, integration of theoretical knowledge, and practical skills in working with trauma. Particular attention is paid to the system of psychological-pedagogical conditions as a key tool for implementing the structure.

The readiness structure is universal but adaptive for victim groups (military personnel, IDPs, families, civilians), emphasizing cognitive-behavioral therapy for stress disorders and group therapy for displacement maladaptation, responding to Ukraine's conflict realities as collective experience of losses.

The system encompasses systematic theoretical training, special psychological training (practical experience under supervision, development of reflection, burnout prevention, etc.), and the use of interactive teaching methods. A distinctive feature of the system is the integration of psychological mechanisms (cognitive assimilation, skill development, identity formation, and personal transformation) into the training process, promoting resilience and readiness to work with collective trauma. Compared to European models of training specialists for trauma work, such as narrative trauma therapy (Herman J.L.) and eye movement desensitization and reprocessing method (Shapiro F.), the proposed structure complements them with elements of collective trauma characteristic of the war conflict in Ukraine.

A separate confirmation of the practical value of the developments is the training program, which has gained recognition in the professional community. The program includes specifics of online counseling with development of virtual empathy and tools (Zoom, VR), adapted protocols like online CBT and mixed narrative therapy, responding to war realities in Ukraine.

The dissertation reveals psychological mechanisms for forming readiness, which provide motivational, emotional-regulatory, and practical support for psychologists' professional development and contribute to the growth of their competence, resilience, and responsible professional behavior.

The ascertaining, formative, and control stages of the psychological-pedagogical experiment were conducted, the results of which confirmed the effectiveness of the developed structure and system of conditions.

The study was conducted in compliance with APA and EFPA ethical standards, with informed consent from respondents, confidentiality, and debriefing to avoid retraumatization.

The scientific novelty of the research results consists in the comprehensive theoretical and methodological justification of the process of developing psychologists' readiness to conduct corrective and restorative work with individuals affected by military aggression. For the first time, the study identifies and

characterizes the content, structure, key features, and levels of such readiness, taking into account the specific nature of war-related trauma and the contemporary demands of psychological support.

Psychological conditions ensuring the integrity and effectiveness of the readiness formation process are substantiated and experimentally verified, and a training program encompassing motivational-value, cognitive, operational-activity, personal, and emotional-regulatory components has been developed and tested. A significant contribution is the improvement of diagnostic tools for determining the level of psychologists' readiness formation and refinement of means for its development under war conditions.

The practical significance of the work is in the creation of a holistic program and methodological recommendations for higher education teachers, aimed at forming psychologists' readiness for corrective-restorative work with victims of military aggression in educational and professionally oriented environments. The developed structure can be adapted to various specialties in higher education, expanding the possibilities of its application in modernizing the educational process. The effectiveness of the proposed solutions is confirmed by the results of testing in educational institutions and public organizations, as well as positive conclusions from the professional community. The program can be used in blended, distance, and classroom training, promoting the development of professional culture, responsible behavior, reflection, and psychologists' readiness to work in crisis conditions.

The research results have been implemented in the educational process of the Ukrainian State University named after Mykhailo Drahomanov (dated 07.04.2025 No. 123/45-6), as well as in the practice of psychological support and recovery programs of NGOs "Therapy of Victory" (dated 03.10.2024 No. 78-90), "International Alliance of HR Readiness" (dated 11.12.2024 No. 56-78), courses for advanced training of psychologists and teachers of international programs in

collaboration with Israeli specialists (dated 20.12.2024 No. 90-12), which attests to their practical significance and potential for wide application.

In particular, the structure and program are integrated into the educational activities of the Pedagogical Faculty of the Ukrainian State University named after Mykhailo Drahomanov (dated 20-24 May 2024 No. 34-56) and other institutions where it was implemented.

The research results were presented and discussed at the meeting of the Department of Practical Psychology of the Ukrainian State University named after Mykhailo Drahomanov, which confirmed their scientific validity and consistency with modern approaches to psychological training of specialists.

The research findings were tested and presented at international and national (all-Ukrainian) scientific and practical conferences, including academic events conducted in Khmelnytskyi (2024), Dnipro (2024), Kremenchuk (2024), Kyiv (2024–2025), as well as within joint conferences Kyiv – Israel (2024). A separate group consists of specialized all-Ukrainian conferences on psychological assistance issues (Kyiv, 2025), MCND conferences (Kyiv, 2024–2025), as well as the conference “Education and Science – 2025” (Kyiv, 2025).

The research materials were repeatedly presented during scientific seminars and round tables in educational institutions where it was implemented.

The obtained results can be used to update higher education educational-professional programs, develop educational-methodical support for blended and interactive learning, improve advanced training of psychologists, as well as organize practice-oriented psychological training of specialists in the context of modern challenges of war conflict.

Keywords: professional readiness of a psychologist; corrective-restorative work; victims of military aggression; post-traumatic stress disorder; psychological conditions for forming readiness; structure of readiness; training program.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України:

1. Тарасова І. О., Митник О. Я. Зміст, структура та показники розвитку готовності психолога до корекційно-відновлювальної роботи з постраждалими від військової агресії // *Перспективи та інновації науки*. 2025. № 11(57). С. 2499–2509. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-11\(57\)-2499-2509](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-11(57)-2499-2509).
2. Тарасова І. О. Готовність психолога до роботи з постраждалими від військової агресії: теоретичний аналіз проблеми // *Наукові перспективи*. 2025. № 1(55). С. 1913–1924. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-1\(55\)-1913-1924](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-1(55)-1913-1924).
3. Тарасова І. О. Професійна підготовка практичного психолога до здійснення корекційно-відновлювальної роботи з постраждалими від війни // *Освітньо-науковий простір*. 2024. Вип. 7 (2–2024), т. 2. С. 91–102. [https://doi.org/10.31392/ONP.2786-6890.7\(2\)/2.2024.23](https://doi.org/10.31392/ONP.2786-6890.7(2)/2.2024.23)
4. Тарасова І. О. Психологічні особливості формування готовності психолога до корекційної роботи з постраждалими від військової агресії // *Габітус*. 2024. Вип. 66. С. 361–366. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.66.61>.
5. Тарасова І., Родченко Л. Психологічний супровід та відновлення постраждалих у контексті військової агресії // *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом*. Психологія. 2024. Вип. 4(65). С. 39–43. DOI: <https://doi.org/10.32689/maup.psych.2024.4.7>.
6. Тарасова І. О. Стан дослідження проблеми готовності психолога до корекційно-відновлювальної роботи з постраждалими внаслідок війни // *Освітньо-науковий простір*. 2023. Вип. 5 (2–2023). С. 159–170. DOI: [https://doi.org/10.31392/ONP.2786-6890.5\(2\).2023.17](https://doi.org/10.31392/ONP.2786-6890.5(2).2023.17).
7. Tarasova I. Psychological conditions for forming professional readiness of master's degree psychologists for corrective and restorative work with victims of prolonged military aggression // *Перспективи та інновації науки*. 2026. № 1(59). С. 188–198. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-1\(59\)-188-198](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-1(59)-188-198).

2. Стаття у зарубіжному науковому періодичному виданні

8. Tarasova I. Systemic Interconnection of Professional Readiness Components for Psychologists in Corrective and Restorative Work under Military Aggression Conditions // *Věda a perspektivy. Série "Pedagogika*

vysokoškolského vzdělávání”. 2025. No 10(53). С. 402–409. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-10\(53\)](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-10(53)).

3. Наукові праці, що засвідчують апробацію результатів дисертації

9. Тарасова І. О. Психологічна реабілітація осіб, які постраждали від військової агресії // *Impact of Artificial Intelligence and Other Technologies on Sustainable Development: Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Internet Conference* (18–19 грудня 2024 р., м. Дніпро). Дніпро: FOP Marenichenko V.V., 2024. С. 223.
10. Тарасова І. О. Подолання психологічних наслідків військової травми // *Стан, проблеми та перспективи розвитку науки, освіти, технологій і суспільства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (20 грудня 2024 р., м. Кременчук). Кременчук: ЦФЕНД, 2024. С. 53.
11. Тарасова І. О. Характеристика корекційно-відновлювальної роботи психолога з постраждалими від військової агресії // *Освіта і наука 2024: збірник наукових праць*. Київ: УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. С. 1448–1449.
12. Тарасова І. О. Аналіз фундаментальних показників готовності психологів до корекційно-відновлювальної роботи з постраждалими від військової агресії // *Готовність HR до кризових ситуацій та військових викликів: проблеми, досвід, перспективи: матеріали Міжнародного конгресу* (9 грудня 2024 р., м. Київ). Київ, 2024.

4. Наукові праці, що додатково відображають наукові результати дисертації

13. Тарасова І. О. Актуальні аспекти діагностики та надання медичної допомоги в умовах воєнного стану // *Академічні читання імені Володимира Паська: матеріали VII Науково-практичної конференції з міжнародною участю* (3 жовтня 2024 р., м. Київ). Київ: УВМА, 2024.
14. Тарасова І. О. Актуальні практичні випадки в практиці фахівців у сфері ментального здоров'я // *PUBLIC HEALTH 2024: матеріали тренінгу з оволодінням практичними навичками* (3 жовтня 2024 р., м. Київ). Київ: УВМА, 2024.
15. Тарасова І. О. Психологічна реабілітація осіб, які постраждали від військової агресії // *Impact of Artificial Intelligence and Other Technologies on Sustainable Development: матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (18–19 грудня 2024 р., м. Дніпро). Дніпро: WayScience, 2024.

- 16.Тарасова І. О. Актуальні питання державотворення та захисту прав людини в Україні // Актуальні питання державотворення та захисту прав людини в Україні: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (11 грудня 2024 р., м. Хмельницький). Хмельницький, 2024.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- ВМ** — внутрішня мотивація
- ВООЗ** — Всесвітня організація охорони здоров'я
- ВПО** — внутрішньо переміщені особи
- ГО** — громадська організація
- ЕГ** — експериментальна група
- ЕМДР** — десенсибілізація та переробка рухами очей (Eye Movement Desensitization and Reprocessing)
- ЄКТС** — європейська кредитно-трансферна система
- ЗНМ** — зовнішня негативна мотивація
- ЗПМ** — зовнішня позитивна мотивація
- КГ** — контрольна група
- КЕ** — констатувальний етап
- КОС** — комунікативні та організаторські схильності
- КПТ** — когнітивно-поведінкова терапія
- КПТСР** — комплексний посттравматичний стресовий розлад
- КрЕ** — контрольний етап
- МЦНД** — Міжнародний центр наукових досліджень (з контексту конференцій)
- ООН** — Організація Об'єднаних Націй
- ОПП** — освітньо-професійна програма
- ПТСР** — посттравматичний стресовий розлад
- СПСС** — Statistical Package for the Social Sciences
- УДУ** — Український державний університет (імені Михайла Драгоманова)
- ФЕ** — формувальний етап
- EQ** — емоційний інтелект